

Historische Context

De Koude Oorlog

1945 – 1991

3.1 Waardoor raakte Europa verdeeld in twee ideologische blokken en waardoor groeide de spanning tussen deze blokken, 1945-1955?

[Jaartal verklaring]

- 1945: Einde WOII. 'De Grote Drie' vergaderen op de Conferentie van Potsdam over de toekomst van Europa en Duitsland. Hierbij staan Truman en Stalin lijnrecht tegenover elkaar → begin Koude Oorlog.
- 1955: Als tegenhanger van de NAVO richt de SU het Warschaupact op.

[Beantwoording leidende vraag]

Drie oorzaken:

1. De SU en de VS veranderen van bondgenoten in vijanden door terugkerend ideologisch wantrouwen en verschillen van inzicht met betrekking tot de toekomst van Duitsland en Europa vanaf 1945
2. Aan het einde van WOII wordt de militaire grens die dwars door Duitsland en EU loopt daardoor onbedoeld ook een ideologische grens tussen het Westen en het Oosten
3. Beide blokken vertegenwoordigen een tegengesteld politiek-maatschappelijk systeem en beschuldigen elkaar ervan de macht in Europa te willen grijpen om vervolgens hun systeem op te leggen aan andere landen. Om sterker te staan richten de blokken eigen militaire bondgenootschappen op (NAVO en Warschaupact)

[Verschillende ideologieën]

Rusland

- 1917: Oktoberrevolutie onder leiding van Lenin → Communistische Partij grijpt de macht.
- Doel Communisten:
 - Klasseloze samenleving
 - Proletarische wereldrevolutie
- 1924: Lenin overlijdt → opvolging niet duidelijk → machtsstrijd binnen de Communistische Partij → Jozef Stalin nieuwe leider
- Stalin maakte de Sovjet-Unie een totalitaire staat
 - Communistische partij dictatuur + Economische staatscontrole
 - Weinig individuele vrijheid

Verenigde Staten

- Westerse ideologie
- Gebaseerd op democratie, politieke rechten van het individu en kapitalisme.

[Spanning]

- Vanaf 1941 werkten de VS en SU samen tegen de asmogendheden (Duitsland en Italië) tijdens WOII.
- Einde oorlog → opkomst spanningen en groeiend wantrouwen

- Conferentie van Potsdam (1945):
 - Grote mogendheden werden het niet eens over de vredesregeling met Duitsland en over de nieuwe machtsverhoudingen in Europa.
 - Er komt hierdoor geen vredesregeling voor heel Duitsland en er ontstaat onenigheid over de nieuwe machtsverhoudingen in EU
- Reden:
1. De VS vrezen de groeiende politieke en militaire macht van de SU in EU
 2. De VS zien de SU als een gevaar voor de vrije kapitalistische en democratische wereld.

Verenigde Staten	Sovjet-Unie
<i>ideologisch</i>	<i>ideologisch</i>
Democratie met meerpartijenstelsel en vrije verkiezingen	Communisme onder leiding van de communistische partij: geen vrije verkiezingen
individueel centraal	Collectief staat centraal
Vrijheid en individuele ontwikkeling	Gelijkheid en solidariteit
<i>Economisch</i>	<i>Economisch</i>
kapitalisme met vrij ondernemerschap	planeconomie

- Beide supermachten willen na WOII hun invloedssfeer in EU uitbreiden
- Hierdoor groeit het wederzijds wantrouwen tussen de supermachten
 - Ontstaan van de Koude Oorlog
 - Duitse deling
 - IJzeren Gordijn verdeelt EU in twee ideologische blokken
- Het Westen en Oosten gaan elkaar zien als vijanden → Wapenwedloop

Westen -----> vijandbeeld	<-----Communistische landen
- Uitbuiting van arbeiders - Kapitalisten aan de macht - Imperialisme - Ongelijke verdeling van productiefactoren en economische macht	- Dictatuur van één partij/persoon - Geen vrijheid maar onderdrukking - Communistische wereldrevolutie - Vernietiging christelijke beschaving - Vernietiging kapitalisme

- De VS stellen zich steeds duidelijker op als wereldleider
 - 1947: Truman-doctrine
- Kern: de VS geven economische en militaire steun aan landen die bedreigd worden door het communisme
1. Containmentpolitiek
 2. Marshallplan
 3. Stimuleren van Europese eenwording

[Verplicht Voorbeeld: Atoombom op Hiroshima, 1945]

- 1941: Japanse aanval op de Amerikaanse vlootbasis Pearl Harbor.
→ VS raakte betrokken bij de Tweede Wereldoorlog.
- Japan veroverde in een korte tijd grote delen van Oost-Azië.
- De strijd tegen Japan werd volledig gevoerd door de VS -> 1942: eerste succes.
- 1945: Japan tot overgave dwingen
 - Juli: Atoombom op Hiroshima.
 - Augustus: Atoombom op Nagasaki
- Niet op de oude en nieuwe hoofdstad (Kyoto en Tokyo) wegens het cultuurhistorische belang.

[Reden en troost]

- Veel slachtoffers → Troost voor Amerikanen is ervan uitgaan dat er anders meer doden zouden zijn gevallen.
- Motief: Situatie in Oost- en Midden-Europa, door de Sovjetbezettingsmacht. Het was dus ook om te laten zien aan de SU dat de VS tot een allesvernietigend wapen beschikt.

[Na de atoombommen]

- Keizer Hirohito riep de Opperste Raad voor Oorlogsvoering bijeen.
 - Hij wilde zijn volk leed besparen.
 - Hij stelde voor om de Amerikaanse capitulatievoorwaarden te accepteren, als de keizerlijke dynastie mocht blijven bestaan.
- VS stemde met in met deze eis
 - Alleen keizerlijk gezag zou de Japanse troepen tot overgave kunnen bewegen.
 - Sovjet-Unie had aan Japan de oorlog verklaard, en VS wilde dat de SU zo'n klein mogelijke rol speelde bij de Japanse nederlaag.
- Einde van de Tweede Wereldoorlog, maar veel Japanners waren het er niet mee eens.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. Het voeren van twee wereldoorlogen.
2. Verwoestingen op niet eerder vertoonde schaal door massavernietigingswapens en de betrokkenheid van de burgerbevolking bij de oorlogsvoering.
3. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

[Verplicht Voorbeeld. Marshallplan, 1947]

- Het wantrouwen tussen de VS en SU nam verder toe
- Behoeftte aan controle over gebieden die strategisch van belang waren.
= Streven naar invloedssferen (bevestigt vijandbeelden).
- Oost-Europa: Volksdemocratieën naar model van de Sovjet-Unie, dus het communisme.
- 1947: Truman wilde communistische expansie tegengaan, door;
 - Trumandoctrine en het bijbehorende Marshallplan.
 - Stimuleren van de Europese eenwording.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.
2. De eenwording van Europa.

[Crisis rond Berlijn]

- 1948: Invoering van de Duitse Mark in de drie Westerse bezettingszones van Duitsland en Berlijn → SU blokkeert de toegangswegen tot West-Berlijn want die wil voorkomen dat de westerse bezettingsmachten West-Berlijn verlaten
- Gevolg:
 1. Bevoorrading van West-Berlijn door middel van Amerikaanse luchtbrug
 2. Oprichting van de NAVO
- 1949: SU heft de Berlijnse blokkade op → oprichting BRD en DDR → Duitse deling definitief.
 - Niet beperkt tot Europa → In VS heerste er een grote angst voor de uitbreiding van het communisme.
 - Steeds grimmiger tegenover elkaar, door:
 1. Wapenwedloop.
 2. Bezit van de atoombom.
 3. Vorming van militaire bondgenootschappen.

[Groeiend angst in de VS voor het communisme]

- 1949:
 1. De SU beschikt over een eigen atoombom
 2. De communistische leider Mao Zedong roept Volksrepubliek China uit
- Leidt tot groeiende angst in de VS voor uitbreiding van het communisme in Azië. Deze angst wordt nog veel groter door de redevoering van McCarthy over communistische spionnen in de VS
- 1955: De BRD wordt opgenomen in de NAVO
 - Oprichting Warschaupact
 - De KO en de wapenwedloop gaan door
 - Wederzijdse afschrikking maar ook evenwicht tussen de supermachten

[Verplicht Voorbeeld: Redevoering senator McCarthy over het communisme in de Verenigde Staten, 1950]

- 1949: Twee zware klappen voor de VS.
 - Overwinning van Mao Zedong in de burgeroorlog in China.
 - Dit ging ten koste van Tsjiang Kai-sjek die de Amerikanen steunde.
 - 1949: Volksrepubliek China uitgeroepen.
 - Communisme over de wereld nam toe.
- Bekendmaking van de eerste geslaagde kernproef door de SU.
 - Amerikanen raakte de monopoliepositie op dit terrein kwijt.

Joseph McCarthy (Republikeinse senator) → McCarthyisme

- 1950: Hij stelde zich de vraag hoe de SU zo snel aan de atoombom kwam → Veel beschuldigen.
- Zijn positie werd gered toen in 1950 Noord-Korea het buurland Zuid-Korea binnenviel.
 - Angst voor communisme → Er werden veel communisten ontmaskerd.
- Bespeelde de media.
 - Iedere bedreigende situatie werd verminderd tot een eenvoudige onwaarheid, dat was zijn techniek.
- Hij kon 4 jaar zijn gang gaan

Presidenten

- Republikeinen haatten de New Deal van Roosevelt.
- New Deal: maatregelen waarmee de gevolgen van de economische crisis werden verminderd.
- Hij en Truman werden voor communisten uitgemaakt -> erge belediging.
- 1952: Eisenhower won de verkiezingen
 - Door positie als opperbevelhebber van het Amerikaanse leger.
 - Ook door McCarthy.
- Doordat McCarthy doorging met zijn verdachtmakingen, verloor Eisenhower de steun van conservatief Amerika.
- 1954: Optreden van McCarthy -> meerderheid verklaarde hem schuldig aan gedrag dat strekt tot eerverlies en in diskrediet brengen van de Senaat'
- Twee jaar later stierf hij.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

37. De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en het vormen van massaorganisaties.
45. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

3.2 Waardoor raakte Azië betrokken bij de Koude Oorlog en groeide de spanning tussen beide blokken in Azië en Afrika, 1949-1975?

[Jaartal verklaring]

- 1949: Uitroepen van de Volksrepubliek China door Mao Zedong.
- 1975: Burgeroorlog in Angola tussen MLPA en FNLA.

[Beantwoording leidende vraag]

Twee oorzaken:

1. Door het uitroepen van de Volksrepubliek China in 1949 ontstaat er een tweede grote communistische macht in de wereld.
2. De VS zijn geschokt en gaan nu ook in Azië de strijd aan tegen de uitbreiding van het communisme. De KO breidt zich daarmee uit naar Azië en later ook naar Afrika.

[Koloniën na de oorlog]

Europa is ernstig verzwakt door:

1. De economische crisis in de jaren 30
 2. WOII
- Onafhankelijkheidsbewegingen verzetten zich na de capitulatie van Japan tegen de terugkeer van de West-Europese koloniale machten
 - In Azië werd de machtspositie van Europeanen steeds kleiner.
 - SU en VS steunden de antikoloniale bewegingen, vanuit ideologische en machtspolitieke motieven. Reden:
 1. Beide supermachten zien kansen hun invloedssfeer in Azië uit te breiden
 2. Koloniën die onafhankelijk worden, winnen voor het communisme of kapitalisme
 - Angst voor communistisch blok in Azië door de VS, door;
 - 1949: Uitroepen van de Volksrepubliek China door Mao Zedong -> er ontstond een tweede communistische grootmacht.
 - 1954: Franse nederlaag in Dien Bien Phu, waardoor de communisten ook in Noord-Vietnam aan de macht kwamen.
 - Containmentpolitiek: verdere verspreiding van het communisme proberen te voorkomen → SU noemt dit 'westers imperialisme'.

[Azië raakt betrokken bij de Koude Oorlog]

Vietnam

- Wordt tijdens WOII bezet door Japan
- Ho Chi Minh, leider van de Vietnamese nationalist en communisten, richt een militaire organisatie op: de Vietminh (Noord).
- Doel: Vietnam bevrijden van de Franse en Japanse bezetters
- 1945: Ho Chi Minh roept de onafhankelijke Democratische Republiek Vietnam uit
- Frankrijk reageert met als doel:
 1. Herstel van de Franse koloniale machtspositie
 2. Vernietiging van de Democratische Republiek Vietnam

Middel:

- uitbreiding van het Franse leger
- Oprichting van een Zuid-Vietnamees leger
→ De SU erkent de DRV wel, de VS niet

China

- 1945 - 1949
- De communisten onder leiding van Mao Zedong winnen de burgeroorlog
- Gevolg:
Tegenstanders van Mao Zedong (nationalisten) vluchten naar het eiland Formosa (later Taiwan genoemd)
- Oktober 1949: Mao Zedong roept de Volksrepubliek China uit
 - SU erkent
 - VS erkent niet: zij blijven Nationalistisch China op Formosa steunen

Gevolg:

1. Het begin van de Taiwan-kwestie
2. De Koude Oorlog breidt zich uit naar Azië
3. De VS gaan de containmentpolitiek ook toepassen in Azië

Reden:

President Eisenhower is overtuigd van de dominotheorie

- De SU wil dat de Volksrepubliek China permanent lid wordt van de Veiligheidsraad van de VN in plaats van Nationalistisch China
- De VS gebruiken het vetorecht om de volksrepubliek te weren uit de Veiligheidsraad

Gevolg:

1. De SU boycot de vergaderingen van de Veiligheidsraad
2. De SU veroordeelt het optreden van het Westen in Azië als westers imperialisme

Korea

- 1950 - 1953
- 1950: Het communistische Noord-Korea valt Zuid-Korea binnen → begin Korea-Oorlog
 - De VS stellen in de Veiligheidsraad voor een VN-leger te sturen: De SU is tegen, maar boycot in die periode de Veiligheidsraad vanwege de Taiwan-kwestie
→ De Veiligheidsraad besluit een VN-leger naar Korea te sturen, onder opperbevel van de VS
- De Sovjet-Unie steunt Noord-Korea met wapens
- 1953: Einde van de Korea-Oorlog
 - De grens tussen Noord en Zuid is hetzelfde gebleven

[Verplicht Voorbeeld: Akkoorden van Genève gesloten na de slag bij Dien Bien Phu, 1954]

Vietnamoorlog

- 1954: De Franse troepen lijden in de slag bij Dien Bien Phoe nederlaag tegen het leger van de Democratische Republiek Vietnam → Hierna sluiten Frankrijk en Noord-Vietnam een wapenstilstand

Conferentie in Genève

- 1954: Conferentie in Genève: besprekingen over de toekomst van geheel Vietnam.
- Voorstel van Ho Chi Minh: de hereniging van Noord- en Zuid-Vietnam
→ De VS zijn tegen dit voorstel
- De Akkoorden van Genève leggen vast:
 1. Vietnam wordt tijdelijk in twee delen verdeeld langs de 17e breedtegraad
 2. Er zullen nationale verkiezingen worden gehouden, waarna Vietnam zal worden herenigd
 3. Geen van beide delen mocht zich aansluiten bij militaire bondgenootschappen of een militaire basis van een ander land op zijn grondgebied toelaten.

Gevolgen van de Akkoorden:

1. De Fransen trekken zich terug uit Vietnam
2. De VS nemen de rol van de Fransen over
→ De VS vrezen de uitbreiding van het communisme van Noord- naar Zuid-Vietnam (dominotheorie)

Hiervan de gevolgen:

1. Zuid-Vietnam wordt door invloed en steun van de VS steeds meer een Westers georiënteerd, kapitalistisch land
 2. President Eisenhower stuurt militaire adviseurs voor de verdere opbouw en versterking van het Zuid-Vietnamese leger
 3. De Geneefse belofte van nationale verkiezingen in Vietnam wordt niet nagekomen
→ De VS vrezen een overwinning voor Ho Chi Minh
- 1960: In Zuid-Vietnam wordt een volksbevrijdingsleger opgericht: de Vietcong
→ Leden hiervan krijgen steun en begeleiding vanuit Noord-Vietnam
 - 1964: De oorlog in Vietnam escaleert na het Tonkin-incident → Tonkin-resolutie
 - Verandering: President Johnson stuurt de eerste grondtroepen naar Vietnam
 - Noord-Vietnam en de Vietcong krijgen steun van de SU en de Volksrepubliek China
 - de VS vergroten hun troepenmacht voortdurend en voeren zware bombardementen uit (Operatie Rolling Thunder) → de VS slagen er niet in de Vietcong te verslaan in deze Guerrillaoorlog.
 - Op TV worden dagelijks heftige oorlogsbeelden getoond met als gevolg:
 1. Massale protesten in Westerse landen
 2. Steeds felle protesten binnen de VS
 3. Groeiende verdeeldheid binnen de Amerikaanse samenleving, vooral tussen de oudere en jongere generatie

Protestgeneratie	Oudere generatie
De babyboomers	Ouders die de economische crisis en WOII hebben meegemaakt
Studenten en scholieren	Docenten en politici
Tegen de Vietnamoorlog	Angst voor het communisme
Kritisch tegenover het Amerikaanse regeringsbeleid en maatschappij	Staan achter het Amerikaanse regeringsbeleid en maatschappij

→ De Amerikaanse regering probeert een uitweg te vinden om de Vietnamoorlog eervol te beëindigen (1971 Tonkin-resolutie ingetrokken door VS)

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

45. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.
46. De dekolonisatie die een einde maakte aan de westerse hegemonie in de wereld.

[**Verplicht Voorbeeld. Het bezoek van Nixon aan China, 1972**]

In het kader van de driehoeksdiplomatie bezoekt Nixon in 1972 de Volksrepubliek China. Uitkomst: de VS erkennen Volksrepubliek China als wettig China en zij nemen de plaats van Formosa in de Veiligheidsraad van de VN in.

- Eind jaren '60: Het leek erop dat de Brezjnevdoctrine niet beperkt zou blijven tot de lidstaten van het Warschaupact.
- SU en Volksrepubliek China zaten niet op een lijn → 1969: gevechten.
- Bang voor een grootschalige oorlog tussen twee communistische grootmachten.
 - Mao Zedong kreeg de raad om met de VS te onderhandelen. Dat wilde hij wel doen met president Nixon (conservatief)
 - Nixon wilde niet dat SU en China oorlog kregen, want ze waren bang dat China verslagen zou worden → opmerkelijk omdat China communistisch was.
- Henry Kissinger
 - Nationaal veiligheidsadviseur van Nixon
 - Moest voor toenadering met China zorgen → tafeltennistoernooi (ping-pong-diplomatie)
 - Opbouwen van 'vriendschap' van VS en China → team VS werd uitgenodigd voor bezoek aan China.
- 1971: Kissinger bracht geheim bezoek aan China, wist ook VS niet, en zorgde dat Nixon China kon bezoeken.
 - Bezoek was goed, want;
 1. Nixon kreeg grote populariteit -> 1972: Herverkiezing
 2. Het zette de mondiale krachtsverhoudingen op zijn kop.
- 1972: President Nixon reist naar Beijing en Moskou: begin van de Amerikaanse driehoeksdiplomatie en détente in de Koude Oorlog.

Uitgangspunten driehoeksdiplomatie VS:

1. Concessies doen aan de SU en de Volksrepubliek China
2. Beide communistische staten tegen elkaar uitspelen

Doel Driehoeksdiplomatie:

1. Zowel de SU als de Volksrepubliek China moeten druk uitoefenen op de leiders van Noord-Vietnam om zich soepeler op te stellen bij de vredesonderhandelingen in Parijs
2. Eervol einde van de Vietnamoorlog voor de VS

Uitvoering driehoeksdiplomatie:

De VS verbeterden de relatie met de SU door:

1. Besprekingen over wapenvermindering
2. Gunstige handelsvoorwaarden voor graanleveranties

De VS eisen als tegenprestatie:

Druk van de SU op Noord-Vietnam om een vredesregeling te aanvaarden

De VS verbeteren de relatie met de Volksrepubliek China door:

1. De bereidheid de Volksrepubliek China te erkennen als het wettige China
2. De Volksrepubliek China een permanente zetel geven in de Veiligheidsraad waardoor Nationalistisch China haar zetel moet opgeven.

De VS eisen als tegenprestatie:

Druk van de Volksrepubliek China op Noord-Vietnam om een vredesonderhandeling te aanvaarden

De VS voeren de druk op de Volksrepubliek China op door:

Toenadering te zoeken tot de SU waarmee de Volksrepubliek China gebroken heeft.

- 1973: De VS voeren de druk op Noord-Vietnam nog verder op door bombardementen
 - De VS voeren de druk op Zuid-Vietnam nog verder op door de dreiging de Amerikaanse troepen zonder verdere steun terug te trekken uit Zuid-Vietnam
- Gevolg: Noord- en Zuid-Vietnam gaan akkoord met het vredesvoorstel
- 1973: De Parijse Akkoorden worden ondertekend
 - Einde Vietnamoorlog
 - Amerikaanse soldaten verlaten Vietnam
- 1975: Noord-Vietnam verovert het zuiden van Vietnam
→ Het verenigde Vietnam wordt een communistische staat

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

[Verplicht Voorbeeld. Burgeroorlog in Angola tussen MPLA en FNLA, 1975]

Kort na de onafhankelijkheid van Angola breekt er een burgeroorlog uit tussen aanhangers van de linkse MPLA en aanhangers van de rechtse FNLA en de UNITA. In dit ideologische conflict krijgen beide partijen steun vanuit het buitenland van landen die daarmee hun invloed proberen uit te breiden in het grondstoffen rijke Afrika

Koude Oorlog en dekolonisatie in Afrika

- Het dekolonisatieproces start in Azië en pas later in Afrika
Oorzaak: het nationalisme in Azië is gestimuleerd door de strijd van Japan tegen de koloniale overheersers uit het Westen
- Continuïteit: ook in Afrika is de Koude Oorlog merkbaar en proberen de VS en Su hun invloed uit te breiden
 - Krijgen hierbij concurrentie van andere staten
- 1975: De voormalige Portugese kolonie Angola wordt onafhankelijk
- Belangrijkste bevrijdingsbewegingen:
Links: MPLA
Rechts: FNLA
- Na de onafhankelijkheid breekt er een burgeroorlog uit
 - Verschillende landen en partijen spelen hierbij een rol
 - Reden: de KO heeft ook invloed in Angola

Links	Politieke Richting	Rechts
MPLA	Partijen	FNLA en UNITA
Sovjet-Unie en Cuba	Steun	Verenigde Staten en Zuid-Afrika

- 2002: Einde burgeroorlog in Angola
- Uiteindelijk betekent de dekolonisatie van Afrika een einde aan de West-Europese overheersing

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.
2. De dekolonisatie die een einde maakte aan de westerse hegemonie in de wereld.

3.3 Waardoor liep de Koude Oorlog op kritieke momenten niet uit op een directe militaire confrontatie tussen beide grootmachten, 1955-1963?

[Jaartal verklaring]

- 1955: De BRD wordt lid van de NAVO. De SU reageert met de oprichting van het Warschaupact. De DDR wordt lid van het Warschaupact
- 1963: Einde van de Cubacrisis

[Beantwoording leidende vraag]

De SU en VS zijn bevreesd voor een Derde Wereldoorlog. Tussen de twee militaire bondgenootschappen waar zij leiding aan geven (NAVO en Warschaupact) bestaat een militair machtsevenwicht, waardoor beiden op kritieke momenten in de Koude Oorlog niet uit zijn op een directe militaire confrontatie en een mogelijke atoomoorlog.

[Periode van ontspanning]

- 1955: De Oost-West Verhouding lijkt zich te stabiliseren en zorgt voor ontspanning. Oorzaken:
 1. Nadat de BRD lid is geworden van de NAVO en de BRD van het Warschaupact is er sprake van een militair evenwicht
 2. Stalins opvolger Chroesjtsjov kondigt in 1956 vreedzame co-existentie aan

[De Hongaarse Opstand]

- Hiermee wordt de vreedzame co-existentie in gevaar gebracht
- 23 oktober 1956: Hongarije (Boedapest) gaan mensen demonstreren voor vrijheid en democratie
- Oorzaken:
 1. Veel Hongaren zijn ontevreden over de stalinistische regeermethoden en het kopiëren van de sovjet economie
 2. De vreedzame co-existentie en destalinisatie politiek van Chroesjtsjov geeft Hongaren het idee dat ze zich los kunnen maken van de SU en het Oostblok
 - discontinuïteit: ze worden niet meteen bestraft en opgepakt
→ Leider Nagy belooft onderhandelingen
- Beloftes Nagy:
 1. Einde machtsmonopolie communistische partij
 2. Democratie met meer partijen
 3. Vertrek sovjettroepen
 4. Hongarije stapt uit het Warschaupact
- Chroesjtsjov accepteert dit niet → Laat Rode leger de orde herstellen
Reden: het Warschaupact moet blijven bestaan
- Gevolg:
 1. anticommunistische reacties en betogingen in het Westen
 2. Mensen vluchten uit het land

[Vreedzame co-existentie]

- VS had niet ingegrepen tijdens de Hongaarse Opstand: te groot gevaar op WOIII → hierdoor kon de SU alles doen met haar invloedssferen
- SU wilde vrede bewaren: vreedzame co-existentie

[Verplicht Voorbeeld. Bestorming van Felix Meritis in Amsterdam, 1956]

- Woede over de onderdrukking van vrijheid in Oost-Europa, was in West-Europa groot → dit blijkt uit de bestorming van Felix Meritis in Amsterdam.
- In Nederland, vooral in de kranten, werd ook stelling genomen voor de ene en tegen de andere grootmacht.
- Drie kranten die tijdens WOII illegaal waren:
 - Het Parool
 - Sociaaldemocratisch
 - Verscheen vooral in en rond Amsterdam.
 - Trouw
 - Protestants-christelijke doelgroep.
 - De Waarheid
 - Communistische boodschap.
- Het neerslaan van de Hongaarse Opstand door Russische troepen, leidden ook in Nederland tot geweld → bestormen redactiekantoor 'de Waarheid' (1956).
 - Bijrol voor Simon Carmiggelt, schrijver van het Parool. Hij dacht dat we op weg waren naar een Derde Wereldoorlog en was daar tegen.
 - Woede werd gericht op Felix Meritis (een grachtenpand in neoclassicistische stijl. Dit gebouw was een centrale plaats in het culturele leven in Amsterdam. Ook redactie van 'de Waarheid' gevestigd.
 - Veel 'opgeschoten jongeren' (studenten, werkende jongeren en nozems) deden mee.
 - Verontwaardigd over Russische optreden.
 - Ook als gelegenheid om woede te uiten.
 - Politie deed weinig
- De dag erna → politieke partijen en verenigingen naar de Dam. Ook andere massabijeenkomsten. Na dagen keerde de rust terug.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en het vormen van massaorganisaties.
2. De verdeling over de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

[De Berlijnse Muur]

- 1961: Tweede crisis rond West-Berlijn.
 - Belangrijke symboolfunctie voor de westerse wereld.
 - Bood DDR-burgers een vluchtweg.→ Bouw van de Berlijnse muur = einde crisis.
→ Leidt tot opnieuw spanningen en crisis rond deze stad
- Het Westen grijpt militair niet in omdat de Berlijnse Muur op het grondgebied staat van de DDR

[De Cubacrisis]

- Gevaarlijkste confrontatie van de Koude Oorlog
- 1959: rebellen op Cuba hadden de pro-Amerikaanse regering verjaagd
- Hierna: Leider Fidel Castro vestigt een communistische eenpartijstaat
→ Dit is een gevaar voor Amerika
- 1961: Kennedy laat een invasie uitvoeren door anticomunistische cubanen
 - Chroestjov gaat Cuba beschermen met kernwapens
- 1962: Amerika ontdekt lanceerinstallaties op Cuba en Kennedy eist dat Chroesjtsjov ze weghaalt
 - SU was al onderweg met schepen maar laat ze omkeren
 - SU eist dat Amerika kernwapens in Turkije weghaalt

[Verplicht Voorbeeld. 'Ich bin ein Berliner'-toespraak van president Kennedy in Berlijn, 1963]

- Na WOII werd niet alleen Duitsland, maar ook Berlijn opgedeeld in 4 bezettingszones. West-Berlijn lag in het gebied van Oost-Duitsland.
- SU wilde ook West-Berlijn in handen krijgen → onder druk zetten.
 - 1948-1949: Blokkade van Berlijn → mislukt door de luchtbrug van VS.
- Steeds meer Oost-Duitsers probeerden naar het Westen te vluchten → 1961: Bouw Berlijnse muur.
- Sovjetleider Chroesjtsjov probeerde spanningen verder op door te dreigen met een aparte vrede tussen SU en Oost-Duitsland → dreiging voor West-Berlijn.
- 1963: Kennedy bezoekt West-Berlijn en hield een toespraak (op de trap bij de Berlijnse muur). Om te laten zien dat de West-Berlijners steun krijgen van de Amerikanen.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en het vormen van massaorganisaties.
2. De verdeling over de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog.

3.4 Waardoor namen de spanningen tussen Oost en West af, 1963 - 1991

[Jaartal verklaring]

- 1963: Einde van de Cubacrisis en het begin van een periode van ontspanning tussen Oost en West
- 1991: De val van het communistische regime in de Sovjet-Unie betekent ook dat er een einde komt aan de Koude Oorlog. Het Warschaupact wordt opgeheven.

[Beantwoording leidende vraag]

Na de Cubacrisis beseffen de leiders van Oost en West dat er bijna een Derde Wereldoorlog had kunnen uitbreken. Deze overtuiging zorgt voor een politieke verandering die gericht is op ontspanning (détente). Dit houdt in: meer overleg, een betere communicatie en onderhandelingen over wapenvermindering.

[Ontspanningspolitiek na de Cubacrisis]

- Na de Cubacrisis (1962): relatie tussen de VS en de SU beter → Besef bij beide partijen dat de KO uitloopt op een nucleaire conflict → Moeten samenwerken.
- Samenwerking:
 - Verbetering van de communicatie → Ontstaan Hotline: directe verbindingslijn tussen Washington en Moskou
 - Wapen Onderhandelingen → Vooral over atoomwapens
- De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken en invloedssferen blijft bestaan

[De Breznjevdoctrine]

- Détente: maakte het makkelijker voor de SU om greep op het Oostblok te houden
- 1968: Breznev zegt dat de SU militair ingrijp in landen die naar het kapitalisme dreigen te gaan → dit is de Breznjevdoctrine

[Verplicht voorbeeld: De Praagse Lente 1968]

- 1968: in Tsjechoslowakije komen nieuwe communisten aan de macht
→ Praagse Lente: Periode van meer vrijheid en afschaffing van het censuur
 - Openlijk kritiek op de Communistische Partij en op de SU
 - Roep op meer hervormingen gericht op 'socialisme met een menselijker gezicht'
- De SU, onder leiding van Breznev, grijpt in: Breznjevdoctrine
Reden: SU bang voor het domino-effect
- Er zijn protesten maar die hebben geen zin
- Er komt een gezuiverde pro-Sovjetregering in Tsjechoslowakije
- Het Westen grijpt militair niet in omdat Tsjechoslowakije in de invloedssfeer van de SU ligt.

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. Het in praktijk brengen van totalitaire ideologieën communisme, fascisme en nationaalsocialisme
2. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog
3. De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen

[Periode van Ontspanning]

- Periode van ontspanning: détente
- 1972: SALT I ondertekeningen → Er worden grenzen gesteld aan het aantal raketten met een intercontinentaal bereik dat de supermachten mochten hebben.
Reden:
 1. Periode van ontspanning in de Koude Oorlog
 2. De nucleaire wapenwedloop is voor beide zeer kostbaar
- De betrekkingen tussen de VS en de SU verbeterden
 - toch bleven ze allebei aan de controle over hun invloedssferen vasthouden → Voorbeeld: 1968: De troepen van het Warschaupact maakten een einde aan de Praagse Lente.
 - 1979: Periode van ontspanning eindigt met de inval van de SU in Afghanistan → begin nieuwe wapenwedloop

[Een nieuwe wapenwedloop]

- 1975: De kernwapenwedloop wordt hervat
- SU plaats middellange afstands-raketten → NAVO plaats ook middellange afstands-raketten
→ Angst onder de Europese bevolking
- 1980: Reagan noemt de SU een evil empire + lanceert het SDI

[Kernbewapening]

- 1979: Inval SU in Afghanistan →
- 1980: Het Amerikaanse SDI-project (Strategic Defense Initiative) zorgt voor onrust in de SU-economie
- De bevolking in het Westen verzet zich tegen kernbewapening, voorbeeld:
 - 1981: De massale demonstraties in A'dam tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland.

[Omwenteling in Oost-Europa]

- SDI-project leidt tot veel onrust in de SU
- 1985: Gorbatsjov aan de macht → zegt dat de SU het SDI-project niet aankan → wil daarom met Reagan praten
- 1987: INF-verdrag tussen de VS en SU
- Gorbatsjov's hervormingen:
 1. Glasnost(openheid): over alles vrij kunnen spreken
 2. Perestrojka(verbouwing): economie anders organiseren
→ Begin ondergang communisme:
 1. Liberalisering Politiek in de SU
 2. Einde Breznjevdoctrine
 3. Oostbloklanden gaan eigen koers varen
 4. Volksbewegingen in Oost-Europa eisen meer vrijheid en open grenzen

[Het einde van het Oostblok]

- 1988: Gorbatsjov laat de Breznjevdoctrine los
- 1989: In de Oost-Europese landen verdwijnt het communisme
- Openen grens met het westen van Hongarije (doorknippen IJzeren Gordijn) → November 1989: Grens met West-Duitsland vrij oversteken → einde Berlijnse muur & gevechten in Roemenië waarbij de dictator wordt afgezet
- Discontinuïteit: de SU grijpt niet in
- Gorbatsjov stemt in met opheffing van de DDR: 1990 Eenwordingsverdrag tussen de BRD en de DDR
- 1990: Opheffing IJzeren Gordijn
 - *Korte termijn gevolg:* nieuwe mogelijkheden voor samenwerking tussen de landen van West- en Oost Europa
 - *Lange termijn gevolg:* Uitbreiding van het aantal lidstaten van de NAVO en van de Europese Gemeenschap
- Rusland: Jeltsin krijgt de macht → zet Gorbatsjov af → 1991: verbod communistische partij → Opheffing SU → Einde Koude Oorlog
- Verandering: de machtsverhoudingen in EU en andere delen van de wereld zijn gewijzigd door het einde van de KO

[Europese samenwerking]

- Einde KO → kans EU-samenwerking
- Europese landen niet blij met de hereniging van Duitsland: angst voor groot en sterk land → daarom samenwerken → Verdrag van Maastricht

[Verplicht voorbeeld: Salt I ondertekend 1972]

- Cubacrisis (1962) → Schrik-effect in de VS & SU → dreiging nucleair conflict verminderen → ontstaan Hotline
- Toch ging de wapenwedloop door
- 1969: wapenbeheersing gesprekken
 - economie, politiek en strategie spelen een rol
- 1972: SALT I
 - Ondertekend tijdens een topconferentie in Moskou
 - Nixon en Brezjnev
 - SALT I: er wordt een grens gesteld aan het aantal intercontinentale en vanaf onderzeeërs gelanceerde raketten.
 - → Beide supermachten erkennen hiermee dat de wapenwedloop zorgt voor onveiligheid
- SALT I onderhandelingen duurden 2 jaar
- SALT II onderhandelingen duurden 6 jaar
 - Onderhandelingen liepen moeizaam
 - Kwam doordat de SU in 1977 begon met het opstellen van nieuwe middellange afstands-raketten tegen EU (SS-20) → leidde tot reactie vanuit de VS
- SALT II 18 juni 1979: Carter en Brezjnev ondertekenen in Wenen een overeenkomst over een beperking van het aantal lanceerinrichtingen
- Vóór 1979 was de SU Afghanistan binnengevallen → einde détente

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog

[Verplicht voorbeeld: Demonstratie tegen kernwapens in Amsterdam 1981]

- 1949 oprichting NAVO
- 1979: NAVO neemt een dubbelbesluit
 1. Als antwoord op de plaatsing van SS-20-raketten door het Warschaupact kondigde de NAVO aan ook raketten en kruisvluchtwapens te gaan plaatsen (ook in NL)
 2. Tegelijkertijd zou de NAVO met het Warschaupact gaan onderhandelen over het wederzijds terugvoeren van wapens
- Het Nederlands kabinet kon geen standpunt innemen door:
 1. 6 Verzettende CDA-kamerleden
 2. Maatschappelijke weerstand tegen kernwapens
→ 1981: verzet neemt nog meer toe
- Mei 1981: Demonstraties tegen kernwapens in Amsterdam
- Hierna: PvdA treedt het kabinet toe → tegen de plaatsing van kruisraketten
→ uitstel
- Maart 1982: Komitee Kruisraketten Nee (KKN) opgericht → druk op kabinet opgevoerd
- juni 1983: Grote demonstratie op het Malieveld in Den Haag → kruisraketten komen er niet
- 1986: Gorbatsjov partijleider SU
- 1987: SU en VS sluiten het INF-verdrag → de plaatsing van Amerikaanse raketten gaat niet door

KA's bij dit verplichte voorbeeld:

1. De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie
2. De verdeling van de wereld in twee ideologische blokken in de greep van een wapenwedloop en de daaruit voortvloeiende dreiging van een atoomoorlog
3. De toenemende westerse welvaart die vanaf de jaren zestig van de twintigste eeuw aanleiding gaf tot ingrijpende sociaal-culturele veranderingsprocessen